

PROGRAMUL INTERREG VI-A DINTRE ROMÂNIA ȘI
UNGARIA 2021-2027
RAPORT DE DEFINIRE A DOMENIULUI DE APLICARE

August 2021

Derogare:

Conținutul acestei publicații este responsabilitatea exclusivă a autorilor.

Autori:

Acest document a fost elaborat în cadrul procedurii SEA pentru Programul INTERREG VI-A dintre România și Ungaria 2021- 2027 implementat de URBASOFIA SRL și Asociația CCAT Solution Grup SRL

Contact furnizorul de servicii de consultanță:

CCAT Solution Grup SRL

Strada Dionisie Lupu nr. 70-72, Sector 1, București , România

Contact autorul principal:

Geograf Roxana OLARU

CCAT Solution Grup SRL, roxana.olaru@ccat.ro, +40 733 107 793

Serena ADLER (Expert SEA) - sreadd@gmail.com

Bianka VIDEKI (expert SEA)

CUPRINS

1	INTRODUCERE	5
1.1	Raport de defnire a domeniului de aplicare	5
2	DEFINIREA DOMENIULUI DE APLICARE A EVALUĂRII	5
2.1	Planuri, programe și obiective relevante de protecție a mediului	5
2.2	Probleme de mediu identificate în elaborarea și aprobarea INTERREG România-Ungaria 2021-2027	8
2.3	Obiectivele SEA	9
2.4	Informații de bază	10
2.4.1	Informații de bază privind mediul din Ungaria	10
2.4.2	Informații de bază privind mediul din România	13
2.5	Metode de evaluare	19
3	PROCEDURA SEA	19
3.1	Consultări	19
4	STRUCTURA RAPORTULUI SEA	19
5	DETERMINAREA OBIECTULUI PROGRAMULUI SEA	20
5.1	Schița programului	20
5.2	Obiective și domenii de intervenție	22
5.3	Priorități acoperite de program	22
6	ARIA GEOGRAFICĂ AFECTATĂ A PROGRAMULUI INTERREG VI-A DINTRE ROMÂNIA ȘI UNGARIA PENTRU PERIOADA DE PROGRAMARE 2021-2027	25
6.1	Efectele asupra mediului la nivel regional și transfrontalier	25
6.2	Caracteristicile teritoriului afectat	26
6.3	Caracteristicile efectelor programului asupra mediului	31
7	EPECTELE PRECONIZATE ASUPRA MEDIULUI ÎN ȚĂRI TERȚE	31
8	SURSE	31

LISTĂ DE ACRONIME

AP	Aria Programului
CBC	Cooperare transfrontalieră
DRS	Strategia pentru regiunea Dunării
EEA	Agenția Europeană de Mediu
FEDR	Fondul European de Dezvoltare Regională
UE	Uniunea Europeană
SUERD	Strategia UE pentru regiunea Dunării
ESPN	Rețeaua europeană de observare a amenajării teritoriului
GHG	Gaze cu efect de seră
OSI/ISO	Obiectiv specific Interreg
IUCN	Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii
ITC	Comisia pentru comerțul cu informații
LAU	Unitate administrativă locală
NUTS	Nomenclatura unităților teritoriale pentru statistică
PA	Aria programului
PO	Programul operațional
PC	Comitetul de program
PO	Obiectivul politicii
RSO	Obiectiv specific regional
RES	Surse de energie regenerabilă
SEA	Evaluarea strategică de mediu
Directiva SEA	Directiva 2001/42/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 iunie 2001 privind evaluarea efectelor anumitor planuri și programe asupra mediului.
Definirea domeniului de aplicare	Determinarea domeniului de aplicare a evaluării strategice de mediu
kmp	Kilometru pătrat
TEN-T	Rețeaua transeuropeană de transport

1 INTRODUCERE

1.1 Raport de definire a domeniului de aplicare

Acest document face parte din Notificarea care urmează a fi transmisă Autorității competente de mediu, în vederea inițierii procedurii SEA pentru propunerea de Program Interreg VI-A dintre România și Ungaria pentru perioada de programare 2021-2027. Principalele informații despre `Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027` sunt disponibile în prezent la: <https://interreg-rohu.eu/en/library-2020/>, secțiunea dedicată programării după 2020. În Anexa 1 a prezentului Raport de documentare este prezentat "Proiectul 2 al Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027.

În aceste documente sunt furnizate informații relevante pentru autoritățile de mediu din România și Ungaria, în vederea obținerii avizului acestora, cu privire la domeniul de aplicare al studiului SEA care trebuie elaborat în vederea obținerii aprobării de mediu necesare.

Instituțiile, părțile și persoanele interesate au fost deja invitate să își prezinte observațiile și sugestiile pentru îmbunătățirea proiectului de document de programare.

2 DEFINIREA DOMENIULUI DE APLICARE A EVALUĂRII

2.1 Planuri, programe și obiective relevante de protecție a mediului

Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 este în strânsă legătură cu mai mult de două documente strategice care abordează aspecte legate de protecția mediului în zona de studiu, cum ar fi:

- ❖ Strategia UE pentru regiunea Dunării (SUERD);
- ❖ Agenda teritorială 2030 a UE cu următoarele programe.

Atât România, cât și Ungaria negociază în prezent **Acordul de parteneriat cu UE** pentru următoarea perioadă de programare. În conformitate cu versiunile disponibile, lista programelor operaționale care vor fi propuse de fiecare parte a zonei de program este detaliată în tabelul de mai jos:

Tabelul 1 Lista programelor operaționale

România	Ungaria ¹
<ul style="list-style-type: none"> Programul operațional pentru creștere inteligentă, digitalizare și instrumente financiare; Programul operațional pentru sănătate; Programul operațional pentru educație și ocuparea forței de muncă; Programul operațional pentru incluziune socială și demnitate; Programul operațional pentru dezvoltare durabilă; Programul operațional pentru transporturi; 8 programe operaționale regionale; Programul operațional pentru acvacultură și pescuit; Programul operațional pentru o tranziție echitabilă; Programul operațional de asistență tehnică 	<ul style="list-style-type: none"> Programul operațional Plus pentru dezvoltarea afacerilor și inovare (GINOP Plus); Programul operațional Infrastructură verde și protecția climei (ZIKOP); Programul operațional de mobilitate (MIOP); Programul Operațional Competitiv Ungaria (VMOP); Programul Operațional pentru Dezvoltare Umană (HOP); Programul Operațional de Reînnoire Digitală (DIMOP) și Programul operațional maghiar de dezvoltare a acvaculturii (MAKOP).

În plus, tabelul de mai jos prezintă lista altor programe operaționale din cadrul Interreg de care România și Ungaria ar putea beneficia:

Tabelul 2 Lista altor programe operaționale

România	Ungaria
Programul Interreg VI-A România-Bulgaria <u>Programul</u> Interreg NEXT România-Moldova <u>Programul</u> Interreg NEXT Interreg România-Ucraina <u>Programul</u> Interreg IPA-III-CBC România-Serbia Programul Bazinul Mării Negre	<u>Programul</u> Interreg VI-A Austria-Ungaria <u>Programul</u> Interreg VI-A Slovenia-Ungaria <u>Programul</u> Interreg VI-A Ungaria-Croația <u>Programul</u> Interreg VI-A Slovacia-Ungaria <u>Programul</u> Interreg IPA-III-CBC Ungaria-Serbia
Programe comune în cadrul obiectivului ETC	
Programul INTERREG EUROPA Programul Interreg Ungaria-Slovacia-România-Ucraina Programul URBACT Programul INTERACT Programul Transnațional Dunărea Programul de cooperare ESPON	

Relevanța proiectelor acoperite de programe operaționale principale și a altor programe operaționale care se încadrează în obiectivul de cooperare teritorială rezidă în necesitatea ca intervențiile din cadrul viitorului program Interreg dintre România și Ungaria să fie **complementare și sinergice**, stimulând astfel un **efect de pârghie reciprocă asupra investițiilor, evitând în același timp suprapunerile**. În acest sens, prioritățile propuse pentru viitorul program Interreg dintre România și Ungaria vor consolida strategia adoptată de fiecare stat membru pentru a pune în aplicare prioritățile naționale și regionale, acordând o atenție specială nevoilor și oportunităților care pot fi mai bine abordate prin cooperare transfrontalieră, adăugând valoare altor intervenții FEDR și FSE+ finanțate în cadrul programelor operaționale ale statelor membre și vor contribui la transpunerea în continuare a programelor de cooperare

¹ <https://www.palyazat.gov.hu/operativ-programok>

transnațională și, în special, a programelor legate de SUERD și ESPON în intervenții specifice adaptate la specificul zonei de frontieră România - Ungaria.

Strategia UE pentru regiunea Dunării (SUERD)

Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 urmărește să creeze sinergii și complementarități cu SUERD și să contribuie direct la punerea în aplicare a Strategiei macro-regionale pentru regiunea Dunării.

Strategia UE pentru regiunea Dunării (SUERD) oferă un cadru general pentru unele părți ale zonei Europei Centrale și de Sud-Est, cu scopul de a promova integrarea și dezvoltarea integratoare. Regiunea Dunării cuprinde 14 țări (Germania, Austria, Republica Slovacă, Republica Cehă, Ungaria, Slovenia, România, Bulgaria, Croația, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Republica Moldova și Ucraina). Astfel, regiunea Dunării cuprinde întreaga zonă a programului, în timp ce toate proiectele care urmează să fie finanțate contribuie într-un fel și într-o anumită proporție la realizarea obiectivelor SUERD. Cei patru piloni ai strategiei (Conectarea regiunii Dunării, Protejarea mediului în regiunea Dunării, Consolidarea prosperității în regiunea Dunării și Consolidarea regiunii Dunării) sunt toți abordați în cadrul priorităților și obiectivelor programului.

Acesta este însoțit de un plan de acțiune "continuu", în care cele unsprezece domenii prioritare sunt împărțite în acțiuni și exemple de proiecte. Lista propusă de acțiuni strategice a fost luată în considerare în strategia programului.

Relațiile dintre zona programului și regiunea Dunării pot fi analizate în următoarele domenii principale: mobilitate, energie, mediu, riscuri și dezvoltare socio-economică.

În toate aceste domenii de interacțiune pot fi identificate provocări și oportunități, în funcție de scara fenomenelor, locală, regională sau internațională, și 23 în funcție de principalii factori determinanți ar fi schimbările globale de mediu sau piețele turistice internaționale, de exemplu.

În unele zone, se poate identifica o interdependență puternică între zona programului și regiunea Dunării în general. Aceste domenii sunt dominate de factori internaționali și interregionali, cu efecte care depășesc în mare măsură dimensiunea regională. Câteva exemple: reducerea și prevenirea poluării solului, apei și aerului de către sursele industriale și urbane, controlul și atenuarea riscurilor de mediu, dezvoltarea integrării rețelelor europene de transport. În aceste domenii, acțiunea partenerilor de proiect ar trebui să se concentreze pe integrarea acțiunilor locale cu strategiile la nivelul regiunii Dunării.

În alte domenii, intervențiile nu depind în totalitate, dar pot beneficia de cooperarea la nivelul regional mai larg al Dunării. Printre aceste domenii, conservarea resurselor de mediu, a biodiversității, a peisajului; dezvoltarea surselor de energie regenerabilă; creșterea turismului; reducerea surselor de poluare localizate; promovarea inițiativelor de inovare inteligentă pot fi menționate ca potențiale beneficiare ale acțiunilor de cooperare transfrontalieră.

Pe parcursul punerii sale în aplicare, programul poate elabora criterii specifice de evaluare a proiectelor pentru a încuraja proiectele care sprijină prioritățile SUERD (de exemplu, alocarea de fonduri bugetare, cereri de propuneri specifice pentru SUERD, alocarea de puncte suplimentare pentru proiectele care contribuie la obiectivele și acțiunile macroregionale).

Viziunea viitorului Program Interreg dintre România și Ungaria 2021-2027, în care se pot crea complementarități și sinergii cu alte planuri/strategii/programe, este definită după cum urmează: "*O regiune transfrontalieră mai verde, mai rezistentă și mai coerentă* între România și Ungaria, cu o mai bună înțelegere a oportunităților de cooperare, o încredere sporită și bariere reduse în calea cooperării, în vederea atingerii obiectivelor comune ale Agendei 2030, cu un cadru de cooperare mai durabil".

2.2 Probleme de mediu identificate în elaborarea și aprobarea INTERREG România-Ungaria 2021-2027

Proiectul actual al propunerii de Program subliniază următoarele puncte forte și puncte slabe de mediu ale zonei de studiu, după cum urmează:

- ❖ Granița ariei Programului este traversată de două coridoare europene (autostradă/căi ferate) care asigură o mai bună accesibilitate către zona sudică (autostrada Timișoara - Arad - Szeged și calea ferată Lökösháza - Curtici) și beneficiază de vecinătatea aeroporturilor internaționale (Timișoara, Arad, Oradea, Satu Mare, Debrecen);
- ❖ Varietatea peisajelor, diversitatea geologică și biologică;
- ❖ Resurse naturale (situri naturale din patrimoniul mondial, parcuri naturale, situri Natura 2000, izvoare termale, păduri, ape, resurse minerale);
- ❖ Delimitările siturilor Natura 2000, în cazuri relevante, nu trec granița - aspect care îngreunează gestionarea siturilor în lipsa unor acorduri de cooperare.
- ❖ Un bogat patrimoniu cultural și istoric/arheologic;
- ❖ Condiții favorabile pentru agricultură în văi, precum și pentru industria agroalimentară;
- ❖ Acoperire relativ bună a rețelelor de educație primară, a rețelelor de servicii sociale și de sănătate primară;
- ❖ Implicarea regională și locală pentru a investi în gestionarea comună a riscurilor și în pregătirea pentru situații de urgență;
- ❖ Risc semnificativ de inundații în PA, în special pe râurile Mureș, Crișul Alb și Someș, care traversează PA perpendicular pe graniță. Incidența inundațiilor este foarte mare în zona Szabolcs-Szatmár-Bereg - Satu Mare, în partea de nord.
- ❖ Risc mediu de cutremur în zona Banatului (sud) și în zona Crișana-Maramureș (nord), predominant pe partea românească a graniței, cu efecte potențiale și pe partea maghiară.
- ❖ Provocări de mediu comune de-a lungul unui număr mare de râuri transfrontaliere: calitatea slabă și proastă a apei râurilor din județele maghiare (în special Csongrád-Csanád).
- ❖ Distanță importantă parcursă atât de România, cât și de Ungaria în ceea ce privește procentul de deșeuri municipale reciclate (2004-2017), dar țările sunt foarte îndepărtate una de cealaltă (de la marginal / 2% la cca. 10% pentru România și de la 12% la peste 45% pentru Ungaria, ceea ce este încă sub media UE-27). Aceasta reprezintă o disparitate semnificativă în ceea ce privește reglementarea, infrastructura și comportamentul în regiune.
- ❖ Abandonarea terenurilor, în special în partea maghiară, cu o pierdere de peste 18.000 de hectare (în cea mai mare parte din Hajdu-Bihar).
- ❖ Defrișări semnificative în județele din Ungaria, cu o pierdere de 19% din păduri în Szabolcs-Szatmár-Bereg în perioada 2001-2019, 18% în Hajdu-Bihar și 15% în Csongrád-Csanád, de trei-patru ori mai mare decât în județele din România (unde cea mai mare rată de defrișare este de 4,6% în Bihor). Această problemă importantă poate duce la eroziunea solului și la creșterea riscurilor naturale.
- ❖ Sprijin local și regional pentru punerea în aplicare a unor măsuri comune de conservare a biodiversității, a peisajelor valoroase și a patrimoniului cultural/istoric/arhitectural;
- ❖ Poluarea aerului cu particule în suspensie (PM_{2,5} și PM₁₀), COV și CO afectează în mod semnificativ județele din România, din cauza profilului industrial și, potențial, a soluțiilor de încălzire / ardere a deșeurilor (deosebit de relevante pentru concentrațiile de PM).
- ❖ Zona se află în centrul bazinului Dunării și al macroregiunii europene a Dunării;
- ❖ Suprafețe mari expuse la riscuri de mediu și la schimbări climatice;
- ❖ Conștientizarea scăzută a populației în ceea ce privește protecția naturii și a mediului;

- ❖ Geografia zonei eligibile este preponderent de câmpie sau de deal, dar peisajul este eterogen;
- ❖ Potențial ridicat pentru diverse tipuri de turism bazat pe resurse naturale și istorice, termale și de wellness, precum și pe activități culturale;
- ❖ În unele regiuni, serviciile publice de utilitate publică pentru gestionarea deșeurilor și tratarea apelor uzate sunt subdezvoltate și generează poluare;
- ❖ Cele mai multe zone subdezvoltate se află într-o zonă de decalaj rural-urban;
- ❖ Viabilitate economică scăzută a exploatațiilor agricole;
- ❖ Numărul redus de planuri comune pentru riscurile de mediu și numărul redus de acțiuni coordonate de management al riscurilor și de pregătire pentru situații de urgență;
- ❖ Potențialul turistic neacoperit, lipsa unor produse competitive, infrastructura de cazare de nivel scăzut, lipsa unor oferte și servicii turistice coordonate;
- ❖ Acțiuni comune în vederea creșterii competitivității industriilor locale;
- ❖ Conectivitate internă slabă în zona de frontieră;
- ❖ Numărul mare de persoane expuse riscului de sărăcie și excluziune socială;
- ❖ Bariere lingvistice, capacitate redusă de generare și dezvoltare de proiecte și de cofinanțare.
- ❖ Dezvoltarea redusă a unor strategii comune, a unor sisteme transfrontaliere eficiente și a unor cadre de cooperare instituțională în toate PO selectate; rezolvarea barierelor juridice și administrative; crearea unor comunități locale și de afaceri mai coezive prin intermediul schimburilor interumane.

2.3 Obiectivele SEA

Cadrul de referință privind mediul pentru Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 propus este legat de prioritățile definite în cadrul pilonului de mediu al Strategiei UE pentru regiunea Dunării și de Agenda Teritorială 2030 a UE , așa cum se menționează în secțiunile de mai sus.

Obiectivele pentru domeniul prioritar „Prioritatea 1. Cooperare pentru o zonă transfrontalieră verde și mai rezistentă între România și Ungaria”, sunt:

1. PO2– (iv) Promovarea adaptării la schimbările climatice și a prevenirii riscurilor de dezastre și a rezilienței la dezastre, luând în considerare abordările bazate pe ecosisteme;
2. PO2– (ii) Promovarea energiei din surse regenerabile în conformitate cu Directiva (UE) 2018/2002, inclusiv criteriile de durabilitate prevăzute în aceasta;
3. PO2–(vii) Consolidarea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, și reducerea tuturor formelor de poluare;

Obiectivele pentru domeniul prioritar „Prioritatea 2. Cooperare pentru o PA mai socială și mai coerentă între România și Ungaria” sunt:

5. PO4-(iv) Asigurarea accesului egal la serviciile de sănătate și încurajarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv a asistenței medicale primare, și promovarea tranziției de la asistența instituțională la asistența familială și comunitară;
6. PO4 – (v) Consolidarea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială;

Obiectivele pentru domeniul prioritar „Prioritatea 3. O cooperare transfrontalieră mai durabilă, mai comunitară și mai eficientă” sunt:

7. ISO 1 - O mai bună guvernare a cooperării;

SEA va evalua Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 propus în raport cu cele 7 obiective definite mai sus, analizând aspectele legate de mediu.

2.4 Informații de bază

2.4.1 Informații de bază privind mediul din Ungaria

Biodiversitate

Informații generale

Astfel, Zona programului este caracterizată de o "frontieră verde", generând un potențial ridicat de valorificare a resurselor naturale. Potențialul de biodiversitate a solului în zonă este moderat, cu un potențial mai scăzut înregistrat în sud (Csongrád-Csanád) și Hajdú-Bihar, dar cu un potențial semnificativ de a sprijini dezvoltarea în continuare a biodiversității în zona de frontieră la sud de Nyíregyháza și cu un potențial excepțional în regiunile deja protejate prin clasificarea Natura 2000 (Hortobágy în Ungaria).

În aria ungară a Programului există un patrimoniu natural semnificativ care poate fi dezvoltat în mod continuu și durabil:

- **În Békés²**, atracțiile sunt Parcul Național Körös-Maros, râurile Fekete, Fehér și Kettős-Körös, centrul spa din Gyula, excursii acvatice în Dánfok, pădurile Mályvádi și pădurile din câmpia inundabilă a râurilor Körös;
- **Csongrád-Csanád** are o mulțime de monumente protejate (de exemplu, în Szeged, Hódmezővásárhely, Csongrád), activități de apă de-a lungul râurilor Tisza³, zona de protecție a peisajului Mártély și siturile Ramsar Montág-puszta, etc.
- **Hajdú-Bihar** îi întâmpină pe turiști cu relief, hidrografie, peisaj, zone carstice, zone protejate din Parcul Național Hortobágy (în Hajdú-Bihar), cel mai mare complex balnear din Europa⁴ (Hajdúszoboszló), biserici, poduri, etc.
- Prin **Szabolcs-Szatmár-Bereg** trece râul Tisa, cu situl Ramsar Tisa Superioară (Felső-Tisza), pe lângă patrimoniul turistic din zona Sóstó (Lacul Sărat)⁵, rezervația naturală Vaja, etc.

Cu toate acestea, gestionarea actuală a siturilor protejate este cu greu coordonată de regulamente specifice naționale și ale UE, iar gestionarea acestora nu reflectă problemele transfrontaliere reale, dar peisajele naturale din ambele țări de-a lungul frontierei sunt afectate de tendințele de despădurire, ceea ce poate deteriora și mai mult expunerea teritoriului la riscurile naturale și la impactul schimbărilor climatice.

Peisaj

Peisajul natural și distribuția formelor de relief din aria Programului din Ungaria, parte a regiunii panonice, se poate observa că intervențiile antropice sunt prezente mai ales în reședințele de județ și cu preponderență în zonele urbane, acoperind din preponderent câmpii și într-o măsură mai mică dealuri. Principalul nivel de intervenție antropică asupra reliefului de dealuri este situat pe partea ungară a ariei programului, ceea ce dovedește o mai bună accesibilitate și conectivitate și o mai bună exploatare a resurselor locale. Din punct de vedere al acoperirii terenurilor, cea mai mare parte a teritoriului Programului reprezintă terenuri arabile și terenuri ocupate în principal de agricultură.

² Strategia comună de marketing în Békés și Arad 2011-2018, <http://www.kozepbekes.hu>

³ <http://www.infotourism.info/ro/>

⁴ <https://www.hungarospa.hu/en>

⁵ [Sóstógyógyfürdő | Site turistic al orașului Nyíregyháza \(nyiregyhaza.info.hu\)](http://sostogyogyfurdő.hu)

În districtele desemnate există mai multe obiecte cu valori peisagistice importante, care ar trebui, prin urmare, să fie luate în considerare.

Regiunile transfrontaliere din Ungaria, datorită reliefului lor mai plat, reprezintă un teritoriu în general mai urbanizat, cu o dezvoltare mai fragmentată.

Calitatea aerului

În partea ungară a PA de la graniță, cea mai mare poluare este cu:

- emisii de compuși organici volatili în Békés și Szabolcs-Szatmár-Bereg cu cifre la jumătate față de cele din România și
- Emisiile de NH₃ în Békés
- Emisiile de NO_x și PM₁₀ au afectat județul Szabolcs-Szatmár-Bereg
- Emisiile de CO₂ afectează mai mult județele românești, în timp ce următorul cel mai poluat județ este Szabolcs-Szatmár-Bereg din partea maghiară a frontierei.

Principalele surse de pulberi în suspensie, NO_x și CO₂ sunt traficul și soluțiile de încălzire (cum ar fi arderea lemnului), sursele industriale, agricultura, șantierele de construcții, depozitele de deșuri.

Calitatea apei

Zona programului este străbătută de un număr semnificativ de râuri (Tisa, Criș, Mureș, Bega), cu o concentrație mai mare de-a lungul graniței sudice și de trecere în Serbia, de-a lungul graniței nordice (de trecere dinspre Ucraina) și în zona centrală a ariei Programului, în Arad-Bihar, unde Körös/Criș colectează un număr mare de afluenți din Munții Apuseni, formând un mediu foarte divers și bogat din punct de vedere natural. Datorită topografiei, hidrografia evidențiază statutul de "frontieră verde" al graniței internaționale dintre România și Ungaria, cu o orientare a râurilor predominant perpendiculară pe graniță.

Între cele două țări nu există planuri coerente de gestionare a zonelor inundabile/riverane, ceea ce se poate traduce într-o oportunitate pentru dezvoltarea unor astfel de instrumente în viitor, pe baza lecțiilor învățate și valorificând rezultatele obținute în cadrul intervențiilor relevante finanțate de alte programe Interreg care abordează în special prioritățile bazinului fluviului Dunărea (de exemplu, Interreg DTP).

În Ungaria, calitatea **apelor de suprafață** din fiecare dintre județele țintă poate fi descrisă după cum urmează:

Hajdú-Bihar

Calitatea apei în Hajdú-Bihar se situează în general în intervalul "Stare slabă bună/încredere ridicată" (râurile Berettyó/Barcău, Hortobágy-Berettyó, Sebes-Körös/Crișul Repede), cu excepția unei evaluări "Stare bună/încredere medie" (în unele segmente, reduse, ale râului Berettyó/Barcău) și Stare bună/încredere scăzută (în unele segmente ale râului Tisa/Tisa).

Szabolcs-Szatmár-Bereg

Calitatea apei în Szabolcs-Szatmár-Bereg este în general în intervalul "Stare slabă/încredere ridicată" (râurile Szamos/Someș - 51,26 și Tisa/Tisa - 86,42), cu excepția unei evaluări "Stare bună/încredere ridicată" Szamos/Someș. Râul Tisa/Tisa are, de asemenea, segmente care au fost măsurate ca "Stare slabă/încredere medie" (33,75), "Stare bună/încredere scăzută" (19,37) și "Stare bună/încredere medie" (47,08), dintr-un total de 191,92.

Békés

Calitatea apei din Békés se situează în general în intervalul "Stare slabă/încredere ridicată" (râurile Berettyó/Barcău, Fehér-Körös/Crișul Alb, Fekete-Körös/Crișul Negru, Hortobágy-Berettyó, Körös/Criș, Sebes-Körös/Crișul Repede), cu excepția unei evaluări "Stare bună/încredere medie" (în unele segmente ale râului Fekete-Körös/Crișul Negru, Körös/Criș și

Sebeș-Körös/Crișul Repede) și Stare bună/încredere scăzută (în unele segmente ale râului Tisa/Tisa).

Csongrád-Csanád

Calitatea apei în Csongrád-Csanád este împărțită între "Stare bună/încredere medie" (râul Maros Mureș - 39,91), "Stare slabă/încredere medie" (râurile Körös/Criș - 9,17 și Tisa/Tisa - 12,41) și "Stare slabă/încredere ridicată" (Tisa/Tisa - 87,56) dintr-un total de 172,95.

În ceea ce privește **apele subterane**, există 70 de bazine hidrografice vulnerabile în județele eligibile din Ungaria. Datorită rezervelor naturale ale Ungariei, alimentarea cu apă a serviciilor publice se bazează predominant pe surse de apă subterană. Două treimi din aprovizionarea cu apă potabilă se bazează pe surse vulnerabile. Deoarece zona acestor surse de apă este afectată în cea mai mare parte de numeroase surse de poluare, aceste surse de apă ar trebui să fie considerate nu numai vulnerabile, ci și în pericol.

Eroziunea și contaminarea solului

Informații generale

În general, agricultura din județele maghiare utilizează aproximativ de 4 ori mai multe îngrășăminte chimice în activitățile agricole.

În ceea ce privește riscul de poluare a solului și a resurselor de apă subterană, prin activități agricole care implică utilizarea de substanțe chimice, aspectul este mai presant pe partea maghiară, din cauza cantităților mari de substanțe chimice utilizate pe o perioadă mai lungă de timp (2009-2018).

Contaminarea și pierderea solului sunt două aspecte critice în Uniunea Europeană, deși în prezent nu există o bază de date privind terenurile industriale dezafectate din Europa și, cu atât mai puțin, informații la nivel național.

Schimbări climatice, secete și inundații

Conform celor mai recente date furnizate de JRC (2020), există efecte semnificative ale schimbărilor climatice care se manifestă la nivelul zonei de programare. Ca parte a unei zone macro-regionale mai largi din Europa Centrală și de Est care se confruntă cu o creștere a temperaturii, zona de programare înregistrează în medie 7-10 zile de vară suplimentare pe deceniu, zona nordică (în special Satu Mare) fiind mai afectată, cu peste 10 zile de vară suplimentare în ultimul deceniu (JRC - Maes et al., 2020).

Aria programului este predispusă la un risc crescut de inundații, în special în partea de nord, cu Szabolcs-Szatmár-Bereg clasificată ca risc foarte crescut (ESPON). **Ploile torențiale de scurtă durată** sunt rare în regiunile de pe ambele părți ale frontierei, fiind întâlnite doar în Csongrád-Csanád și Békés pe partea maghiară. **Cele mai afectate zone de ploile abundente** din Ungaria sunt Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg și Békés, care înregistrează între 62% și 66,67%, urmate de Csongrád-Csanád cu 57,47% din totalul evenimentelor care au provocat inundații

Aria programului este, de asemenea, afectată de creșterea frecvenței secetelor și a secetelor extreme - în special Szabolcs-Szatmár-Bereg și Csongrád-Csanád.

Capital cultural

În ceea ce privește capitalul cultural, PA este înzestrată cu un număr remarcabil de atracții turistice culturale și naturale, cu un grad foarte ridicat de diversitate a patrimoniului construit (castele, monumente istorice, biserici), precum și a patrimoniului imaterial (elemente etnografice și folclorice originale).

- În **Békés**⁶, atracțiile sunt râurile Fekete, Fehér și Kettős-Körös (Crișul Negru, Alb și Repede), castelele și spa-ul din Gyula, excursiile acvatice din Dánfok, galeriile și bisericile din Békés și Gyula și multe altele. Reședința județului, **Békéscsaba**, găzduiește un bogat patrimoniu religios (Marea Biserică Luterană - Evangélikus Nagytemplom, Biserică Luterană Mică - Evangélikus Kistemplom, Catedrala Sfântul Anton de Padova - Páduai Szent Antal székesegyház), muzee și casa memorială a lui Mihály Munkácsy, teatre și alte elemente valoroase de patrimoniu construit.
- **Csongrád-Csanád** are numeroase monumente protejate (de exemplu, în Szeged, Hódmezővásárhely, Csongrád), activități acvatice de-a lungul râurilor Tisza⁷, patrimoniu cultural și natural. **Szeged**, reședința județului, este recunoscută pentru bogăția vieții sale culturale și pentru organizarea a numeroase festivaluri și evenimente (Teatrul în aer liber din Szeged în fața Bisericii Votive; Festivalul Vinului din Szeged) și a patrimoniului imaterial (gastronomie, artă și știință, literatură, muzică). Istoria multiculturală a orașului se reflectă în patrimoniul construit: Biserica Votivă, Biserica Călugărilor Franciscani, Sinagogile Veche și Nouă, Biserica Ortodoxă Sârbă Sfântul Nicolae. Alte obiective turistice și de patrimoniu valoroase sunt Turnul Dömötör, Turnul de apă din Piața Szent István, Primăria, Palatul Gróf etc.
- În timp ce **Hajdú-Bihar** este cunoscut în primul rând pentru băile sale termale și pentru vastele suprafețe de șes (puszta) protejate în Parcul UNESCO Hortobágy, **Hajdú-Bihar** are, de asemenea, un bogat patrimoniu cultural (de ex. Balmazújváros - Castelul Semsey, Téglás - Castelul Dégenfeld-Schomberg, Hajdúböszörmény - Skansen, Hajdúdorog - Biserica greco-catolică, Biharkeresztes - Biserica reformată, Hajdúsámson - Moara Csiha). Reședința județului, Debrecen, este unul dintre cele mai importante centre culturale la nivel național, sediul Universității din Debrecen (de asemenea, un monument de arhitectură), și multe elemente de patrimoniu construit de mare valoare (de exemplu, Biserica Reformată Mare (Nagytemplom), Muzeul Déri, moara "Hortobágy").
- În cele din urmă, **Szabolcs-Szatmár-Bereg** găzduiește un bogat patrimoniu de biserici medievale, mori de apă, castele (de exemplu, Conacul Andrássy din Tiszadob, Castelul Vay din Vaja, Castelul Báthory din Nyírbátor), stațiune balneară, muzeul satului și grădina zoologică din Sóstó (Lacul Sărat). **Nyíregyháza**, reședința județului, găzduiește una dintre cele mai mari grădini zoologice, mai multe băi, inclusiv medicinale (Sóstógyógyfürdő), muzee (Muzeul în aer liber Sóstó, Muzeul Jósa András), cinci biserici de diferite confesiuni și un teatru.

2.4.2 Informații de bază privind mediul din România

Biodiversitate

Informații generale

În PA CBC există un patrimoniu natural semnificativ care poate fi dezvoltat în mod continuu și durabil.

- **Județul Bihor** este caracterizat de carstul și biodiversitatea Munților Apuseni, de resursele balneare exploatate la Băile Felix și 1 Mai și nu numai, de stațiunea Stâna de Vale, de numeroase peșteri (inclusiv Peștera Urșilor), permițând un panou variat de activități turistice⁸.

⁶ Strategia comună de marketing în Békés și Arad 2011-2018, <http://www.kozepbekes.hu>

⁷ <http://www.infotourism.info/ro/>

⁸ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Bihor pentru perioada 2014-2020, www.cjbihor.ro

- **Satu Mare** se mândrește cu peisaje naturale, Țara Oașului (regiunea nord-est a județului, incluzând orașul Negrești-Oaș și Munții Oaș), Țara Codrului (regiunea est a județului, incluzând orașul Ardud), "Schwabia" sau "Țara Șvabilor" (regiunea sud-vest a județului)⁹, Stațiunea Tășnad;
- În **Arad**, atracțiile sunt Valea Mureșului, Valea Crișului Alb, zona montană Codru-Moma, Podgoria Aradului, bazinele termale, Lunca Mureșului, Municipiul Arad (Faleza Mureșului, Bazinul de înot Neptun)¹⁰; există arii naturale protejate, mori de apă, etc.
- Județul Timiș¹¹ oferă un bogat patrimoniu natural sub forma Munților Poiana Ruscă, a zonei lacului Surduc, a rezervației ornitologice Mlaștinile Satchinez.

În PA CBC, pe partea română, nu există monumente UNESCO, dar există mai multe arii protejate desemnate prin legislația națională, care corespund sistemului IUCN:

- Parcul Natural Apuseni
- Mica deltă de la Câmpia Crișurilor - Parcul Natural Cefa
- Situl Ramsar Parcul Natural Podișul Mureșului - Podișul Mureșului Inferior

Tendințe preconizate - provocări și măsuri de control

Provocări

Diversitatea biologică este în continuă amenințare din cauza creșterii activităților economice care exercită presiuni asupra mediului.

Consecințele majore asupra biodiversității se regăsesc într-o serie de schimbări semnificative în structura și funcționarea calitativă și cantitativă a ecosistemelor. Din perspectiva principiilor și obiectivelor de conservare și utilizare durabilă a componentelor biodiversității, principalele consecințe relevante sunt:

- un proces activ de erodare a diversității biologice se exprimă prin dispariția sau reducerea numărului de specii, în special mamifere și păsări;
- fragmentarea habitatelor multor specii și întreruperea conectivității longitudinale (prin bararea râurilor) și laterale (prin bararea câmpiilor inundabile);
- blocarea sau reducerea severă a rutelor de migrație ale speciilor de pești (și a accesului la zonele de reproducere și hrănire);
- reducerea sau eliminarea tipurilor de habitate și a ecosistemelor din zonele de tranziție (centuri de protecție, aliniamente de arbori, zone umede în structura marilor ferme sau a marilor sisteme lotice) cu efecte negative profunde asupra diversității biologice și a funcțiilor de control al poluării difuze, eroziunii solului, evoluției scurgerilor și a valurilor de inundații, controlului biologic al populațiilor de specii dăunătoare, refacerii apelor subterane și a corpurilor de apă;
- dezmembrarea și reducerea capacității productive a componentelor biodiversității agricole; impactul asupra peisajului.

Turismul necontrolat practicat în mod intensiv creează un impact negativ asupra componentelor biodiversității, alături de deteriorarea și degradarea florei, perturbarea speciilor de animale, degradarea solurilor la coborârea traseelor marcate de avarii, dar și de rulotele și focurile deschise în locuri neautorizate, depozitarea deșeurilor menajere în spații improprie constituie perturbări la nivelul mediului. Toate acestea au provocat o presiune mare asupra mediului natural, ceea ce a dus la degradarea acestuia, impunându-se astfel implementarea conceptului de ecoturism, nu numai în ariile protejate, ci și în afara acestora.

⁹ Strategia de valorificare turistică a patrimoniului județului Satu Mare 2014-2020, www.cjism.ro

¹⁰ Strategia de turism pentru județul Arad, www.cjarad.ro

¹¹ Strategia sectorială pentru dezvoltarea turismului în județul Timiș 2018-2028, www.turismtimis.ro

Extinderea zonelor urbane în cadrul ariilor naturale protejate sau în vecinătatea acestora generează o presiune uriașă asupra ariilor naturale protejate, dar programul poate promova conservarea biodiversității, soluții bazate pe ecosisteme și infrastructura verde și albastră.

Exploatarea resurselor naturale și fragmentarea habitatelor naturale pun în pericol viața sălbatică. Conservarea biodiversității ar trebui să se realizeze pe baza unei gestionări eficiente și durabile a componentelor capitalului natural, iar asigurarea unor măsuri de protecție pentru speciile vulnerabile, endemice sau pe cale de dispariție poate fi realizată prin crearea de arii protejate.

Măsuri de control

Toate activitățile care ar putea avea un impact semnificativ asupra biodiversității fac obiectul unor evaluări specifice (evaluarea de mediu pentru planuri și programe, evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea proiectelor corespunzătoare) și emiterea actului de reglementare numai după ce se probează, prin rapoarte realizate de firme sau persoane fizice autorizate.

Prin punerea în aplicare a cerințelor adecvate de evaluare a efectelor potențiale ale planurilor/programeelor sau proiectelor asupra ariilor naturale protejate de interes comunitar, se asigură că orice plan/program sau proiect poate afecta în mod semnificativ aria protejată de interes comunitar, singur sau în combinație cu alte planuri/proiecte care se află în procedura de reglementare stabilită în strategie sau dezvoltare.

Evaluarea impactului asupra biodiversității se bazează pe criteriile de evaluare care se referă la: gradul de afectare a speciilor și habitatelor naturale din teritoriul de impact, modificarea parametrilor ecosistemului, fragmentarea ecosistemelor, măsuri de atenuare.

Peisaj

Cele trei componente ale peisajului care îi conferă unicitate și atractivitate sunt:

- Elemente culturale (așezări, infrastructură, construcții, activități umane)
- Biodiversitate și
- Structura geomorfologică (relief, caracteristici geologice, hidrologice).

Un element important al peisajului este patrimoniul natural, prin intermediul monumentelor naturale și al zonelor protejate, precum și patrimoniul cultural (descriș mai sus).

Tendințe preconizate

În ultimele decenii, peisajul natural și peisajul din România au fost influențate de dezvoltarea activităților economice, mai ales având în vedere creșterea economică din ultimii ani, bazată pe o exploatare excesivă a resurselor naturale. În aceste condiții, multe specii de plante și animale sunt amenințate cu dispariția, iar schimbarea peisajului este un indicator important pentru deteriorarea mediului.

Ecosistemele formate dintr-o varietate de specii au o probabilitate mai mare de a rămâne stabile în cazul unor pierderi sau daune, decât ecosistemele cu funcții reduse. Fragmentarea habitatelor este cauzată de o serie de factori diferiți, legați de schimbările în utilizarea terenurilor, inclusiv extinderea urbană, infrastructura de transport și practicile agricole și forestiere îmbunătățite. Pierderea zonelor naturale are repercusiuni care se extind dincolo de dispariția speciilor rare.

Prin urmare, este necesar să se asigure condițiile naturale necesare printr-o abordare integrată a utilizării terenurilor:

- Îmbunătățirea conectivității între zonele naturale existente pentru a contracara fragmentarea și a spori coerența ecologică a acestora, de exemplu prin protejarea gardurilor vii, a fâșiilor de vegetație de pe câmpuri și a cursurilor de apă mici;

- Accentuarea permeabilității peisajului pentru a sprijini dispersia, migrația și deplasarea speciilor, de exemplu, utilizarea terenurilor într-un mod favorabil pentru floră și faună sau introducerea de sisteme de agricultură ecologică sau de silvicultură care sprijină practicile agricole extensive;
- Există zone multifuncționale, în care utilizarea terenurilor sprijină o viață sănătoasă, cum ar fi zonele în care agricultura, silvicultura, recreerea și conservarea ecosistemelor funcționează în același spațiu. Astfel de combinații aduc beneficii ambelor părți, din mai multe puncte de vedere, la nivelul societății, dar și la nivel individual (fermieri, silvicultori, turism). Această abordare oferă servicii ecosistemice valoroase, cum ar fi purificarea apei și îmbunătățirea solului, și creează spații atractive de care oamenii se pot bucura;
- Dezvoltarea spațială orientată a infrastructurii în afara zonelor sensibile, reducând astfel riscul de fragmentare suplimentară a habitatelor.

Calitatea apei

Ape de suprafață

România a adoptat și a raportat a doua generație de planuri de gestionare a bazinelor hidrografice în temeiul Directivei-cadru privind apa, iar Comisia Europeană a evaluat situația și evoluția de la adoptarea primelor planuri de gestionare a bazinelor hidrografice, inclusiv acțiunile sugerate în raportul EIR 2017. Cele mai importante presiuni asupra apelor de suprafață sunt presiunile difuze provenite din deversările care nu sunt conectate la rețeaua de canalizare (25% din corpurile de apă de suprafață), poluarea difuză provenită din agricultura (12%) și apele uzate urbane (5%). Pentru corpurile de apă subterană, cea mai semnificativă presiune este reprezentată de poluarea difuză provenită din agricultura și de evacuările care nu sunt conectate la rețelele de canalizare, ambele afectând 10% din corpurile de apă subterană. Cel mai semnificativ impact asupra apelor de suprafață este poluarea/îmbogățirea cu nutrienți (care afectează 27% din corpurile de apă de suprafață), urmată de poluarea organică (17%), iar cel mai semnificativ impact asupra apelor subterane este poluarea chimică (care afectează 10% din corpurile de apă subterană). Între primul și al doilea plan de gestionare a bazinelor hidrografice au fost elaborate mai multe metode de evaluare, inclusiv elemente de calitate fizico-chimică, elemente de calitate hidromorfologică și poluanți specifici bazinelor hidrografice. Încrederea în evaluările stării ecologice s-a îmbunătățit în cazul râurilor, iar în cel de-al doilea plan de gestionare a bazinelor hidrografice au fost utilizate mai multe elemente de calitate biologică și elemente de calitate de sprijin pentru clasificarea stării.

Bihor

Calitatea apei în Bihor se situează în general în intervalul "Stare bună/încredere medie" (râurile Sebeș-Körös/Crișul Repede, Fekete-Körös/Crișul Negru și Berettyó/Barcău), cu excepția intervalului "Stare bună/încredere scăzută" (pe unele segmente din Fekete-Körös/Crișul Negru, Sebes-Körös/Crișul Repede) și "Stare bună/încredere scăzută" (pe unele segmente din Sebes-Körös/Crișul Repede și Fekete-Körös/Crișul Negru).

Satu Mare

Calitatea apei în Satu Mare se situează în general în intervalul "Stare slabă/încredere medie" (în unele segmente din Szamos/Someș), cu excepția "Stare bună/încredere ridicată" în alte segmente din Szamos/Someș.

Arad

Calitatea apei în Arad se situează în general în intervalul "Stare bună/încredere medie" (râurile Maros/Mureș, Fehér-Körös/Crișul Alb), cu excepția unei evaluări "Stare bună/încredere scăzută" (în unele segmente ale râului Berettyó/Barcău), "Stare bună/încredere scăzută" (în unele segmente ale râului Fehér-Körös/Crișul Alb) și "Stare slabă/încredere ridicată" (în alte segmente ale râului Fehér-Körös/Crișul Alb).

Timiș

Calitatea apei în Timiș este în general în intervalul "Stare bună/încredere medie" (râurile Béga/Bega, Temes/Timiș și Maros/Mureș).

Apele subterane

În zona eligibilă a României, starea apelor subterane este în general bună. Pe baza Rezumatului calității apei în 2013 în România, din cele 20 de corpuri de apă subterană monitorizate, 17 corpuri de apă subterană se aflau în stare "bună" și 3 în stare "proastă". Principalul factor de poluare a resurselor de apă subterană este reprezentat de activitatea agricolă, dar monitorizarea pesticidelor și a substanțelor chimice utilizate este o sarcină dificilă din cauza numărului mare de pesticide înregistrate, a costurilor analizelor și a necesității de a efectua prelevări de probe în timpul perioadelor de aplicare și utilizare și în diferite condiții meteorologice

Poluarea aerului în PA România

Datele statistice privind gazele cu efect de seră și poluarea aerului arată că cea mai mare poluare se înregistrează pe partea română a frontierei, cu:

- PM_{2,5} în Timiș și Bihor, urmate îndeaproape de Arad și Satu Mare;
- emisiile de compuși organici volatili aproape la același nivel ridicat în toate NUTS3;
- Emisiile de SO₂ se produc mai ales în Bihor;
- Emisiile de NH₃ în Arad.

În ceea ce privește emisiile de CO₂, cel mai afectat județ din aria programului este Bihorul, cu o valoare a emisiilor pe cap de locuitor de trei ori mai mare decât cea din Satu Mare, deși emisiile de CO afectează mai mult județele din România decât cele din Ungaria. În ceea ce privește emisiile de NO_x, cel mai afectat NUTS3 este Bihor.

Poluarea cu particule în suspensie (PM₁₀) afectează județele din România semnificativ mai mult decât pe cele din Ungaria, cu valori de până la trei ori mai mari pe cap de locuitor. Principalele surse de particule în suspensie sunt traficul și soluțiile de încălzire (cum ar fi arderea lemnului), sursele industriale, agricultura, șantierele de construcții, depozitele de deșeuri.

Schimbări climatice, inundații, secete

Fenomenele extreme și dezastrele naturale legate de vreme sunt frecvente în timpul verii, dar recent, în timpul primăverii, s-au înregistrat diferite fenomene severe: grindină, tornade mici, ploi abundente generatoare de inundații (Satu Mare - recurență ridicată a inundațiilor), incendii de vegetație (în special în munții Timiș și Arad) și alunecări de teren (în zona montană Bihor). În România, constatăm că ploile torențiale reprezintă o problemă ceva mai mare, județele Bihor, Arad, Timiș și Satu Mare înregistrând între 62% și 73,52% dintre inundațiile mari sub formă de ploi torențiale. Județele cele mai afectate de inundații în zona țintă sunt în România, în județele Bihor cu 287 de evenimente de clasa 1 (26,43% din totalul evenimentelor de clasa 1) și 355 de evenimente de clasa 2 (29,05% din totalul evenimentelor de clasa 2) și Satu Mare cu 244 de evenimente de clasa 1 (26,43% din total) și 363 de evenimente de clasa 2 (29,71%). Incendiile de pădure s-au înmulțit în ultimele decenii atât în România, cât și în Ungaria, cu o creștere mult mai puternică în prima țară. Cauzele generale pot fi găsite în extremitățile climatice, mai puține precipitații, creșterea temperaturii medii anuale și o serie de ierni fără zăpadă.

Ca parte a unei zone macro-regionale mai largi din Europa Centrală și de Est care se confruntă cu o creștere a temperaturii, aria programului înregistrează în medie 7-10 zile de vară suplimentare pe deceniu, zona nordică (în special Satu Mare) fiind mai afectată, cu peste 10 zile de vară suplimentare în ultimul deceniu (JRC - Maes et al., 2020). Aria programului

este, de asemenea, afectată de creșterea frecvenței secetelor și a secetelor extreme - în special Satu Mare.

Eroziunea și contaminarea solului

O evaluare calitativă a solului din aria programului nu este realizabilă din cauza lipsei de date. Contaminarea solului și pierderea învelișului edafic sunt două aspecte critice în Uniunea Europeană, deși în prezent nu există o bază de date privind terenurile industriale dezafectate din Europa și cu atât mai puțin informații la nivel național. România, de exemplu, a identificat 210 situri potențial contaminate, deși nu a fost efectuată o evaluare a acestora, iar rapoartele județene de mediu nu oferă date cu privire la această chestiune.

Patrimoniul cultural

Din punct de vedere structural, monumentele sunt grupate în patru categorii, în funcție de natura lor:

- I. Monumente arheologice
- II. Monumente de arhitectură
- III. Monumente publice
- IV. Memoriale și funerare

Din punct de vedere valoric, monumentele istorice includ următoarele categorii:

- Categoria A - monumente de interes național
- Categoria B - monumente de interes local

Lista completă este menținută și actualizată periodic de Ministerul Culturii din România, prin Institutul Național al Patrimoniului.

Distingem următoarele atracții culturale și dotări turistice:

- **Județul Bihor** beneficiază de frumusețea și bogăția carstului și a biodiversității din Munții Apuseni, resursele balneare exploatate la Băile Felix și 1 Mai și nu numai, patrimoniul construit al Oradei (monumente antice și medievale precum Primăria Oradea, Palatul Vulturul Negru, Palatul Baroc din Oradea, Bazilica Romano-Catolică-Catedrala Adormirii Maicii Domnului) și diversitatea tradițiilor și manifestărilor culturale permit un panou variat de activități turistice¹².
- **Satu Mare** se mândrește cu situri istorice (ex. catedrală, biserici), instituții culturale (ex. Filarmonica și Teatrul de Nord din Satu Mare, castelul familiei Karolyi din Carei), peisaje naturale, Țara Oașului (regiunea de nord-est a județului, inclusiv orașul Negrești-Oaș), Țara Codrului (regiunea de est a județului, inclusiv orașul Ardud), "Schwabia" sau "Țara Șvabilor" (regiunea de sud-vest a județului, inclusiv orașele Carei și Tășnad)¹³, fortificațiile de la Ardud și Medieșu Aurit etc. Reședința de județ găzduiește mai multe muzee, un teatru și Filarmonica "Dinu Lipatti".
- În **Arad**, principalele atracții culturale sunt concentrate în orașul Arad (monumente de arhitectură precum Orașul fortificat al Aradului, Palatul Neumann; clădiri istorice, monumente și statui, precum și un bogat patrimoniu ecumenic și religios - Biserica sârbă "Sfântul Petru și Pavel", Mănăstirea Sfântul Simon, Catedrala ortodoxă română "Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul", Biserica "Sfântul Anton de Padova", o mărturie a istoriei multiculturale a orașului).

Viața culturală este activă, susținută de numeroase teatre (Teatrul de Stat Arad), festivaluri internaționale (Festivalul de Teatru Clasic, Festivalul Internațional de Teatru Underground), muzee și galerii.

¹² Strategia de dezvoltare durabilă a județului Bihor pentru perioada 2014-2020, www.cjbihor.ro

¹³ Strategia de valorificare turistică a patrimoniului județului Satu Mare 2014-2020, www.cjism.ro

- **Timiș**¹⁴ oferă turiștilor atracții în zona centrelor turistice - Timișoara, Buziaș (stațiunea Buziaș), Lugoj (Biserica Adormirea Maicii Domnului), Sânnicolau Mare, peisaje culturale industriale, patrimoniu industrial, rezervații naturale, castele medievale (Banloc, Carani) și cetăți, structuri arhitecturale și mănăstirești (Șag, Săraca), etc. Reședința de județ, **Timișoara**, găzduiește cel mai mare ansamblu arhitectural de clădiri istorice din România (aprox. 14.500), format din patrimoniul urban al cartierelor Cetate, Iosefin, Fabric și Elisabetin. Orașul oferă o bogăție de patrimoniu arhitectural și spații publice reprezentative (ex. Piața Unirii, Piața Victoriei) și este Capitală Europeană a Culturii în 2023, titlu susținut de numeroase instituții culturale (muzee, teatre în trei limbi, Opera Națională Română, galerii de artă), evenimente și festivaluri de muzică.

2.5 Metode de evaluare

Raportul SEA va fi elaborat în conformitate cu "Manualul privind SEA pentru politica de coeziune 2007-2013" aprobat de CE, care reprezintă un material de referință primar pentru realizarea SEA, care este încă valabil și rămâne recomandat pentru procesul de programare 2021-2027. Manualul a fost aprobat în 2006 de către cele două direcții implicate ale Comisiei Europene (DG Dezvoltare Regională și DG Mediu) ca material consultativ care este încă recomandat pentru aplicarea Directivei SEA în cadrul programării fondurilor structurale ale UE ¹⁵.

3 PROCEDURA SEA

3.1 Consultări

Structurile Programului implicate în elaborarea proiectului de Program Interreg VI-A, doresc să aibă raportul SEA cât mai curând posibil, cu sprijinul consultanților SEA, și să se asigure că studiile și raportul SEA sunt disponibile pentru consultări publice și pentru autoritățile de mediu relevante, în conformitate cu cerințele legislative.

4 STRUCTURA RAPORTULUI SEA

Raportul SEA va aborda toate elementele specificate în anexa I la Directiva SEA. Acesta va include următoarele elemente:

1. Descriere generală;
2. Prezentarea conținutului și a principalelor obiective ale programului, precum și a rezultatelor analizei relației cu alte planuri și programe relevante;
  - 2.1 Conținutul Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  - 2.2 Structura Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  - 2.3 Activități de diseminare a informațiilor și de comunicare;
  - 2.4 Relația cu alte planuri și programe relevante;
3. Aspecte relevante ale stării actuale a mediului și evoluțiile probabile în cazul neimplementării Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  - 3.1 Starea actuală a mediului (calitatea aerului, schimbările climatice, apa, utilizarea solurilor și a terenurilor, biodiversitatea, patrimoniul cultural și peisajul, gestionarea

¹⁴ Strategia sectorială pentru dezvoltarea turismului în județul Timiș 2018-2028, www.turismTimis.ro

¹⁵ <http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/SEA%20Guidance.pdf>

- deșeurilor, gestionarea riscurilor legate de schimbările climatice, populația și sănătatea umană);
4. Metodologia de evaluare și selecția alternativelor luate în considerare pentru Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
    - 4.1. Metodologia de evaluare;
    - 4.2. Selecții de alternative;
    - 4.3. Dificultăți;
  5. Probleme de mediu existente și reducerea impactului negativ asupra mediului prin Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  6. Obiectivele de protecție a mediului stabilite la nivel național, comunitar sau internațional care sunt relevante pentru program;
    - 6.1 Analiza obiectivelor strategice ale Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
    - 6.2 Evaluarea compatibilității obiectivelor Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 cu obiectivele de mediu;
  7. Potențial impact semnificativ asupra mediului, inclusiv asupra sănătății, într-un context transfrontalier;
  8. Măsuri propuse pentru prevenirea, reducerea și compensarea cât mai completă a oricăror efecte negative asupra mediului în urma implementării Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  9. Măsuri preconizate pentru monitorizarea efectelor semnificative ale implementării Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027;
  10. Rezumat non-tehnic;
  11. Anexe.

5 DETERMINAREA OBIECTULUI PROGRAMULUI SEA

5.1 Schița programului

Documentul de definire a domeniului de aplicare este pregătit pentru proiectul actual al Programului Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027, care include patru județe din România (Satu Mare, Bihor, Arad, Timiș) și patru districte din Ungaria (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád-Csanád). Suprafața totală a ariei programului (PA) este de 50.435,31 km² (56,3% reprezintă suprafața administrativă a programului românesc - 11,9% din totalul teritoriului național) și 43,7% suprafața administrativă a programului maghiar - 14,15% din totalul teritoriului național). Zona programului este împărțită în două regiuni NUTS2 din România (*Nord-Vest (RO11)* - județul Bihor, județul Satu Mare și *Vest (RO42)* - județul Arad și județul Timiș) și două regiuni NUTS2 din Ungaria (*Câmpia Mare de Nord (HU32)* - județul Hajdú-Bihar, județul Szabolcs-Szatmár-Bereg și *Câmpia Mare de Sud (HU33)* - județul Békés, județul Csongrád-Csanád). Lungimea totală a frontierei este de 450 km, traversată de 12 coridoare rutiere și 5 puncte de trecere a frontierei feroviare.

Aria programului este compusă dintr-un total de 117 așezări urbane și 672 de așezări rurale. Zona de frontieră a României are 36 de localități urbane și 307 localități rurale, în timp ce zona de frontieră a Ungariei are 81 de localități urbane și 365 de localități rurale.

CE recomandă ambelor state membre transfrontaliere, în calitate de state individuale, cât și ca zonă transfrontalieră, să sprijine:

- *Concentrarea resurselor asupra tranziției digitale și ecologice* (adică inclusiv promovarea TIC, a serviciilor de e-guvernare, precum și dezvoltarea de strategii comune pentru

valorificarea durabilă a resurselor naturale, evaluarea vulnerabilităților și creșterea capacității comune de răspuns în caz de urgență);

- *Reziliența sectorului sănătății* (inclusiv cartografierea nevoilor și elaborarea unei strategii comune, precum și consolidarea capacității de reacție în caz de urgență în domeniul sănătății, reducerea disparităților teritoriale în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate și promovarea mobilității pacienților și a schimbului de informații);

- *Redresarea economiei și a pieței forței de muncă în urma crizei Covid-19* (inclusiv prin cartografierea schimburilor de pe piața muncii, consolidarea măsurilor active în domeniul muncii și asigurarea unei mai mari relevanțe a educației și formării profesionale în raport cu competențele necesare pe piața muncii transfrontaliere, promovarea clusterelor cu valoare adăugată ridicată și a lanțurilor valorice transfrontaliere, precum și sprijinirea redresării turismului și a culturii ca motoare pentru dezvoltarea socio-economică a ariei programului, greu afectate de criza Covid-19);

- *Îmbunătățirea guvernantei și a proceselor decizionale* (inclusiv evaluarea barierelor legislative în calea cooperării, reducerea barierelor lingvistice, îmbunătățirea schimbului de date și informații, îmbunătățirea coordonării cu programele principale și implicarea părților interesate și implicarea părților interesate și a partenerilor sociali).

Principiile directe care conduc la strategia și logica de intervenție propuse pot fi definite astfel:

- **maximizarea concentrării resurselor asupra intervențiilor în care cooperarea transfrontalieră aduce valoare adăugată, iar programul Interreg reprezintă principala opțiune de finanțare;**

- **promovarea unui impact transfrontalier cât mai mare posibil asupra disparităților teritoriale și a comunităților**, concentrându-se asupra obiectivelor de politică cu impact posibil mai mare și mai direct asupra bunăstării populației (de exemplu, sănătatea, protecția mediului și infrastructura ecologică), a siguranței (de exemplu, protecția împotriva dezastrelor naturale și strategiile de adaptare la schimbările climatice) și a egalității de șanse (de exemplu, accesul egal la serviciile de sănătate, soluții adaptate pentru pacienți, implicarea tinerilor, a populației rurale și a comunităților marginalizate în activități culturale și în valorificarea resurselor pentru dezvoltarea socio-economică a zonei);

- **crearea de legături între teritorii și comunități pe baza unor active teritoriale și imateriale comune**, care pot crea oportunități socio-economice comune pentru redresarea economică (de exemplu, energiile regenerabile și oportunitatea de a crea "comunități ecologice/energie regenerabilă", precum și cultura și turismul, ca domenii de interes comun capabile să mobilizeze fonduri și parteneriate în cadrul unei viziuni comune de marketing teritorial);

- **promovarea intervențiilor interumane ca bază pentru o cooperare mai structurată**, cu o valoare demonstrativă pentru construirea unor comunități durabile și favorabile incluziunii și a unui mediu de afaceri deschis, care poate sprijini conceperea de soluții personalizate pentru viitoarele inițiative de dezvoltare locală conduse de comunități și strategii socio-economice integrate la nivel transfrontalier, transformând astfel acțiunile interumane în "laboratoare" pentru animarea comunităților locale;

- **construirea bazei de cunoștințe, a capacităților, a sistemelor comune și a procedurilor de lucru comune** ca o condiție prealabilă pentru durabilitatea proiectelor și pentru rezultate eficiente ale implementării programului, trăgând învățăminte despre cooperare, în ceea ce privește: dezvoltarea de strategii comune, sisteme transfrontaliere eficiente și cadre de cooperare instituțională în toate PO selectate; rezolvarea barierelor juridice și administrative; crearea unor comunități locale și de afaceri mai coezive prin schimburi interumane.

5.2 Obiective și domenii de intervenție

Viziunea pentru actualul Program Interreg dintre România și Ungaria 2021-2027 poate fi definită după cum urmează: **"O regiune transfrontalieră mai verde, mai rezistentă și mai coerentă între România și Ungaria, cu o mai bună înțelegere a oportunităților de cooperare, o încredere sporită și bariere reduse în calea cooperării, în vederea atingerii obiectivelor comune ale Agendei 2030, cu un cadru de cooperare mai durabil"**.

Strategia programului este articulată într-un obiectiv general și în obiective specifice corespunzătoare celor trei PO selectate; fiecare dintre cele trei PO selectate are până la trei obiective specifice care stau la baza priorităților de investiții specifice Interreg.

Următoarele 3 axe prioritare vor fi finanțate prin intermediul viitorului Program Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 pentru perioada de programare 2021-2027:

În urma discuțiilor fructuoase și constructive din cadrul reuniunii, membrii PC au decis să finanțeze:

- ❖ Prioritatea 1. *Cooperarea pentru o zonă transfrontalieră verde și mai rezistentă între România și Ungaria*, prin următoarele obiective specifice:
  - ✓ PO2– (iv) Promovarea adaptării la schimbările climatice și a prevenirii riscurilor de dezastre și a rezilienței la dezastre, luând în considerare abordările bazate pe ecosisteme;
  - ✓ PO2– (ii) Promovarea energiei din surse regenerabile în conformitate cu Directiva (UE) 2018/2002, inclusiv criteriile de durabilitate prevăzute în aceasta;
  - ✓ PO2–(vii) Consolidarea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, și reducerea tuturor formelor de poluare;
- ❖ Prioritatea 2. *Cooperare pentru o PA mai socială și mai coerentă între România și Ungaria*, prin următoarele obiective specifice:
  - ✓ PO4-(iv) Asigurarea accesului egal la serviciile de sănătate și încurajarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv a asistenței medicale primare, și promovarea tranziției de la asistența instituțională la asistența familială și comunitară;
  - ✓ PO4 – (v) Consolidarea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială;
- ❖ Prioritatea 3. *O cooperare transfrontalieră mai durabilă, comunitară și mai eficientă*, prin următoarele obiective specifice:
  - ✓ ISO 1 - O mai bună guvernanta a cooperării;

5.3 Priorități acoperite de program

Justificarea selecției obiectivelor de politică și a obiectivelor specifice Interreg, a priorităților corespunzătoare și a formelor de sprijin sunt prezentate mai jos, în conformitate cu secțiunea 1.3, tabelul 1 din proiectul de program 2 analizat în prezent (a se vedea anexa 1).

1. Prioritatea 1 (PO2). Cooperare pentru o zonă transfrontalieră verde și mai rezistentă între România și Ungaria

Justificarea priorității 1:

Acțiunea 1: actualizarea Planului de gestionare a riscului de inundații la Dunăre (DFRMP); implementarea de măsuri structurale și nestructurale legate de gestionarea riscului de inundații, sprijinirea îmbunătățirii previziunilor și a prognozelor (acțiuni pilot/strategii comune); creșterea gradului de pregătire și de rezistență a comunităților în fața inundațiilor (cursuri de formare, evenimente de sensibilizare), inclusiv implicarea tinerilor și integrarea dimensiunii de gen în acțiunile de protecție civilă; promovarea gestionării durabile a planurilor

de inundații, inclusiv a infrastructurii ecologice; promovarea planificării gestionării la nivelul întregului bazin în ceea ce privește aspecte specifice; acțiuni pilot/demonstrative.

Acțiunea 2: formarea, dezvoltarea capacităților și a procedurilor pentru o mai bună pregătire a gestionării dezastrelor, inclusiv implicarea tinerilor și a femeilor în acțiunile de protecție civilă; identificarea de soluții inovatoare pentru a sprijini gestionarea dezastrelor (instrumente IT, VR, aplicații mobile etc.) (acțiuni pilot); consolidarea rezilienței autorităților naționale/regionale (acest tip de intervenție prevede dezvoltarea unei abordări armonizate și standardizate la nivel transfrontalier și apoi aplicarea acesteia la nivel național/regional) (acțiuni pilot/strategii comune) (acțiuni pilot/strategii comune; sprijinirea planificării operative a gestionării inundațiilor în bazinele hidrografice transfrontaliere și armonizarea activelor disponibile (acțiuni pilot/strategii comune);

Acțiunea 3: acordarea de sprijin pentru evaluarea riscurilor (de ex. cu identificarea pericolelor, evaluarea consecințelor și a probabilităților, caracterizarea riscurilor și a incertitudinilor) la nivel regional, național sau macroregional, precum și formarea și schimbul de experiență aferente; sprijinirea monitorizării și a studiului diferitelor riscuri de mediu; armonizarea strategiilor de adaptare la schimbările climatice și a planului de acțiuni pentru a îmbunătăți colaborarea internațională și a coordona activitățile în regiunea Dunării; explorarea efectelor directe ale schimbărilor climatice și punerea în aplicare a măsurilor de atenuare și de adaptare în planul de gestionare a riscurilor de mediu; îmbunătățirea cooperării în ceea ce privește utilizarea datelor și a proiecțiilor privind schimbările climatice din cadrul Serviciului Copernicus privind schimbările climatice și a magazinului său de date climatice, inclusiv formarea și schimbul de experiență în aceste domenii; cercetarea în domeniul adaptării la schimbările climatice, inclusiv promovarea parteneriatului între cercetarea academică și ONG-urile de tineret care activează în domeniul mediului; sprijinirea măsurilor de retenție naturală a apei; acțiuni pilot/demonstrative.

Această prioritate 1 răspunde la următorul obiectiv specific Interreg PO2: *O Europă mai verde.*

Obiectivele specifice din cadrul acestei priorități - PO2 sunt:

- ✓ PO2– (iv) Promovarea adaptării la schimbările climatice și a prevenirii riscurilor de dezastre și a rezilienței la dezastre, luând în considerare abordările bazate pe ecosisteme;
- ✓ PO2– (ii) Promovarea energiei din surse regenerabile în conformitate cu Directiva (UE) 2018/2002, inclusiv criteriile de durabilitate prevăzute în aceasta;
- ✓ PO2–(vii) Consolidarea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, și reducerea tuturor formelor de poluare;

2. Prioritatea 2 (PO4): Cooperare pentru o PA mai socială și mai coerentă între România și Ungaria

Justificarea priorității 2: elaborarea Master-planului zonelor de frontieră Natura2000 sau a zonelor sensibile, care să se concentreze pe identificarea punctelor fierbinți ale biodiversității, pe stabilirea comună a obiectivelor de conservare, pe identificarea siturilor prioritare pentru restaurare și pe măsuri de integrare a biodiversității; proiecte de sprijinire a utilizării durabile a zonelor protejate pentru a spori sprijinul și sentimentul de proprietate al populației locale, precum evenimente (atelieri, conferințe); rapoarte privind cele mai bune practici (studii de caz); ateliere de lucru/vizite de studiu; elaborarea și/sau punerea în aplicare a unor planuri de acțiune pentru conservare și/sau a unor planuri de gestionare pentru speciile umbrelă pe cale de dispariție din ariile protejate Natura2000; elaborarea și/sau punerea în aplicare a unor planuri de acțiune pentru conservare și/sau a unor planuri de gestionare axate pe anumite aspecte legate de conservarea anumitor specii; elaborarea și aplicarea celor mai adecvate metode de prevenire și control al IAS și de gestionare a căilor prioritare ale acestora în zonele de frontieră (acțiuni pilot); măsuri de refacere a ecosistemelor invadate (acțiuni pilot); cursuri de formare,

consolidare a capacităților și sensibilizare cu privire la conservarea biodiversității; conservarea și refacerea biodiversității, precum și crearea și îmbunătățirea infrastructurii verzi (acțiuni pilot); construirea unor facilități verzi și recreative exemplare și permanente (acțiuni pilot); promovarea serviciilor ecosistemice pentru a evalua progresul activităților de promovare și conservare a biodiversității (acțiuni pilot); consolidarea capacităților, formarea și sensibilizarea în legătură cu infrastructura albastră și verde; dezvoltarea utilizării evaluărilor strategice de mediu pentru luarea deciziilor cu integrarea infrastructurilor albastru-verde în documentele de planificare; stabilirea cooperării între abordările MRS în stabilirea conectivității ecologice și a infrastructurii verzi.

Această prioritate răspunde la următorul obiectiv specific Interreg PO4: *În ceea ce privește Europa socială, SO legate de piețele muncii (i), asistența medicală (iv) și cultura și turismul durabil (v).*

Obiectivele specifice din cadrul acestei priorități PO4 pentru PA 2021-2027 sunt:

- ✓ PO4-(iv) Asigurarea accesului egal la serviciile de sănătate și încurajarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv a asistenței medicale primare, și promovarea tranziției de la asistența instituțională la asistența familială și comunitară;
- ✓ PO4 – (v) Consolidarea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială;

3. Prioritatea 3 (OSI 1): O cooperare transfrontalieră mai durabilă, mai comunitară și mai eficientă

Justificarea priorității 3: studii transfrontaliere privind barierele în calea cooperării; lecții învățate din experiențele anterioare; cartografierea standardelor și a legislației; elaborarea de planuri de acțiune comune/strategii/acorduri instituționale; cursuri de formare comune privind modul de abordare a barierelor în calea cooperării; acțiuni pilot/demonstrative pentru abordarea barierelor; studii transfrontaliere în domenii neacoperite de obiectivele selectate în cadrul PO2 și PO4; lecții învățate din experiențele anterioare; elaborarea de planuri de acțiune comune/strategii/acorduri instituționale privind Agenda 2030 și soluții personalizate pentru mecanisme teritoriale integrate în PA; cursuri de formare comune, evenimente și schimburi de experiență privind planificarea strategică transfrontalieră, dezvoltarea de proiecte și răspunsul comun; acțiuni pilot / demonstrative la scară mică în domenii care nu sunt acoperite de obiectivele selectate în cadrul PO2 și PO4, axate pe sisteme de coordonare a politicilor / strategiilor / fondurilor multiple, monitorizare și evaluare (M&E) la nivel transfrontalier; cursuri de formare la scară mică, evenimente, schimburi inter pares (peer-to-peer) și acțiuni interumane.

Intervențiile OSI 1 pot avea o abordare transversală (de exemplu, cursuri de formare și schimb de experiență inter pares (peer-to-peer) privind "gândirea strategică transfrontalieră", analiza standardelor de calitate a serviciilor publice transfrontaliere / bariere în calea cooperării) sau o abordare sectorială (care, în acest caz, va avea în vedere subiecte legate de OP care nu au fost selectate, cum ar fi crearea de strategii și capacități legate de clusterelor de inovare, cartografierea lanțurilor valorice transfrontaliere, analiza fluxurilor de trafic transfrontalier, pilotarea inițiativelor comunitare pornind de la acțiuni de la om la om și altele).

Această prioritate răspunde la următorul obiectiv specific Interreg (ISOOSI 1): *O mai bună guvernanta a cooperării - Consolidarea capacității instituționale a autorităților publice, în special a celor mandatate să gestioneze un anumit teritoriu, și a părților interesate.*

Obiectivele specifice din cadrul acestei priorități OSISO 1 sunt:

- ✓ OSI 1 - O mai bună guvernanta a cooperării.

6 ARIA GEOGRAFICĂ AFECTATĂ A PROGRAMULUI INTERREG VI-A DINTRE ROMÂNIA ȘI UNGARIA PENTRU PERIOADA DE PROGRAMARE 2021-2027

6.1 Efectele asupra mediului la nivel regional și transfrontalier

Prioritățile, măsurile și intervențiile de acțiune cuprinse în Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 vor avea un impact global pozitiv asupra mediului.

Aria programului beneficiază de existența unei suprafețe vaste de parcuri naturale naționale sau a rețelei de arii protejate Natura 2000 din cadrul Ariei Programului (PA), cu valori turistice, culturale și de mediu. Capitalul natural din PA este bogat și divers, variind de la peisaje specifice zonelor inundabile până la patrimoniul balnear, rezervații naturale, zone carstice bogate în peșteri, zone umede RAMSAR și inclusiv un sit al patrimoniului mondial UNESCO, Parcul Național Hortobágy (Ungaria). Zonele naturale sunt foarte bine reprezentate pe întreg teritoriul PA, cu situri Natura 2000 care acoperă între 14,63% (Timiș) și 47,29% (Hajdú-Bihar) din suprafața județelor. Cu toate acestea, ele nu sunt întotdeauna contigue de ambele părți ale frontierei, ceea ce indică necesitatea de a îmbunătăți cooperarea în gestionarea siturilor Natura 2000, precum și de a realiza investiții comune și o acțiune coordonată pentru dezvoltarea infrastructurii verzi de-a lungul frontierei verzi (inclusiv a zonelor tampon) sau în orașe. Chiar dacă regiunea are un patrimoniu natural variat, dar consistent, nu există un branding comun sau o înțelegere comună a potențialului natural al regiunii și a diverselor sale oportunități, ceea ce poate contribui la scăderea performanței turistice a PA, cu reducerea numărului de nopți petrecute în unități de cazare turistice.

Strategiile de adaptare la schimbările climatice și gestionarea pericolelor naturale și antropice, în special cele legate de incidența inundațiilor (în special în zonele de nord și de sud ale PA), alunecările de teren și incendiile provocate de secete și de abandonarea terenurilor au apărut ca necesități și priorități importante de investiții. Analiza teritorială arată, de asemenea, că, deși potențialul de energie regenerabilă (de exemplu, energia solară, biomasa, energia geotermală) este substanțial, acest potențial nu este pe deplin exploatat și nici cartografiat la nivel de microzonă, ceea ce reprezintă, de asemenea, o nevoie comună de investiții și un domeniu prioritar pentru cooperarea viitoare. PA este caracterizată de o frontieră verde și de un potențial ridicat de valorificare a resurselor naturale. Cu toate acestea, gestionarea actuală a siturilor protejate este foarte puțin coordonată și nu reflectă adevărata natură transfrontalieră a peisajului natural. În plus, ambele părți ale frontierei sunt afectate de tendințele de despădurire, ceea ce ar putea deteriora și mai mult expunerea teritoriului la riscurile naturale (secete, inundații și alunecări de teren în peisajele colinare) și la impactul schimbărilor climatice. Cooperarea în domeniul protecției și valorificării resurselor naturale, inclusiv a infrastructurii verzi, a fost astfel evidențiată ca o nevoie comună de investiții pentru PA.

În ceea ce privește infrastructura și serviciile de sănătate moderne și reziliente, care reprezintă o prioritate majoră de investiții pentru toate țările UE, ca urmare a pandemiilor SARS-CoV-2, dotarea de bază a PA pare încă inadecvată în comparație cu nevoile, în special în ceea ce privește răspunsul la situații de urgență, schimbul de informații și serviciile de sănătate comunitare și personalizate pentru grupuri țintă specifice.

PA este înzestrată cu un bogat patrimoniu natural și cultural, care oferă baza pentru valorificarea transfrontalieră în cadrul traseelor turistice și al inițiativelor culturale axate pe tradițiile locale, ca și catalizatori ai incluziunii sociale. Cu toate acestea, zona nu este încă capabilă să atragă și să rețină fluxuri mari de turiști (ceea ce este sugerat de scăderea șederii medii pe timp de noapte, în ceea ce privește numărul de zile), în timp ce multe strategii locale și județene pun un mare accent pe resursele și potențialul turistic din teritoriile lor, în strânsă legătură cu sectoarele economice tradiționale, cum ar fi agricultura locală și producția alimentară.

Nivelul scăzut de monitorizare a poluării solului, a apei și a aerului diminuează gradul de conștientizare a populației cu privire la nivelul real de poluare din comunitățile lor. Programul investește în acțiuni și măsuri de sensibilizare cu privire la importanța protejării mediului și a unui comportament responsabil.

Acesta este motivul pentru care programul propune acest obiectiv specific, pentru finanțarea investițiilor în infrastructura verde în zonele urbane, și pentru finanțarea măsurilor de sensibilizare a populației rezidente. Acest concept de "infrastructură ecologică" este relativ nou și se va acorda o atenție deosebită promovării sale și dezvoltării de soluții pilot care să poată fi reproduse ulterior. Cele mai frecvente structuri care vor fi vizate sunt: parcuri, alei cu copaci, acoperișuri verzi, spații deschise, terenuri de joacă, terenuri agricole și păduri din interiorul orașelor etc.

Fiecare proiect va respecta legislația națională în materie de mediu pentru a efectua o evaluare a impactului asupra mediului pentru a determina semnificația impactului și măsurile de remediere și compensare, după caz. Astfel, fiecare proiect care va fi înscris în anexele 1 și 2 la Legea 282/2019 va trebui să parcurgă procedura de obținere a acordului de mediu (procedură scurtă sau lungă - EIA).

În acest sens, se propune realizarea unei forme simplificate de SEA și concentrarea acesteia pe oferirea de sugestii pentru planificarea detaliată a fiecărei intervenții, în vederea reducerii riscurilor posibile și a maximizării beneficiilor de mediu ale acestora.

6.2 Caracteristicile teritoriului afectat

Aria Programului (AP) pentru Programul Interreg VI-A dintre România și Ungaria 2021-2027 include patru județe din România (Satu Mare, Bihor, Timiș, Arad) și patru județe din Ungaria (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád-Csanád).

PA se caracterizează printr-o geomorfologie de câmpie, favorabilă dezvoltării așezărilor și agriculturii, cu o diversitate de relief mai ridicată în județele României, datorită existenței Carpaților Orientali și a Carpaților Banatului, precum și a Munților Apuseni ca unități macroregionale care acoperă parțial PA. Diversitatea peisagistică este în general moderată, dar coerentă de-a lungul graniței, ceea ce nu reprezintă un impediment natural pentru integrarea peisajului și a siturilor protejate. O consecință a terenului vast și a urbanizării este gradul ridicat de fragmentare a peisajului, care, deși mai redus decât în părțile vestice ale Europei, este încă o preocupare, în special în județele maghiare, Szabolcs-Szatmár-Bereg înregistrând peste jumătate din suprafața județului ca fiind mediu și foarte fragmentată. În PA există o rețea hidrografică bogată, care traversează aproape în întregime granița dintre România și Ungaria, producând zone riverane contigue, generând un potențial ridicat de valorificare comună. Din cauza topografiei și a densității râurilor, zona este, de asemenea, una dintre cele mai predispușe regiuni din Europa la inundații: se înregistrează o recurență ridicată a inundațiilor în Hajdú-Bihar, Timiș, Arad, Bihor, în timp ce recurența foarte ridicată a inundațiilor reprezintă un risc semnificativ pentru cele două județe cele mai nordice, Szabolcs-Szatmár-Bereg și Satu Mare. Bihorul și Satu Mare au fost, din punct de vedere istoric, cele mai afectate de inundațiile de clasa 1. Susceptibilitatea la alunecări de teren este relativ scăzută, pe întreg teritoriul PA (cu excepția Bihorului, în Munții Apuseni), cu unele zone predispușe la alunecări de teren concentrate de-a lungul râurilor. Gestionarea transfrontalieră a dezastrelor și a riscurilor în zonă este incipientă: deși există unele inițiative în curs de desfășurare în acest domeniu, există încă un spațiu semnificativ pentru îmbunătățirea coordonării, a prevenirii riscurilor și a capacității de reacție comune, ceea ce justifică necesitatea unor investiții comune și a unor viitoare acțiuni de cooperare. În ceea ce privește calitatea factorilor de mediu, corpurile de apă din PA România sunt evaluate ca fiind bune și trecând la "mediu" spre graniță. O cantitate semnificativă de secțiuni de râuri din partea maghiară are o stare de calitate

considerată de EEA "slabă" sau "proastă" în conformitate cu parametrii Directivei-cadru privind apa, în apropierea orașului Szeged (de exemplu, Létai-ér, Kösely, Körös).

În plus, resursele de energie regenerabilă reprezintă o oportunitate potențială comună disponibilă în ambele țări în ceea ce privește utilizarea deșeurilor biodegradabile, a reziduurilor de biomasă, a rezervelor de energie eoliană, hidroelectrică, solară sau geotermală care facilitează tranziția energetică. Potențialul ridicat și foarte ridicat de resurse geotermale pentru încălzire urbană este disponibil în regiunile specifice ale PA, după cum se prezintă: foarte ridicat - 171-1932 ktep - în Csongrád-Csanád, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Timiș și Bihor. În timp ce energia eoliană, potențialul mare de hidroenergie sau energie regenerabilă din biomasă sunt reduse în PA, există totuși un potențial ridicat de energie fotovoltaică, aproximativ două treimi din teritoriu fiind potrivite pentru instalații de producție de energie fotovoltaică (Csongrád-Csanád, Békés, Timiș, parțial Arad, Bihor și Hajdú-Bihar - 3,30-3,51 kWh/kWp/zi), dar nu în competiție cu agricultura alimentară pentru utilizarea terenului.

Regiunea de graniță a României are o suprafață totală de 28.396,50 kmp (1,9% din totalul teritoriului național), iar regiunea de graniță a Ungariei are o suprafață totală de 22.038,81 kmp (14,15% din totalul teritoriului național) (Eurostat 2019). Lungimea totală a frontierei este de 450 km, traversată de 12 coridoare rutiere și 5 puncte de trecere a frontierei feroviare.

Luând în considerare peisajul natural și distribuția formelor de relief din PA, parte a regiunii carpato-panonice, se poate observa că intervențiile antropice sunt prezente mai ales în reședințele de județ și preponderent în zonele urbane, ponderea majoritară a teritoriului PA reprezentând terenuri arabile și terenuri ocupate în principal de agricultură.

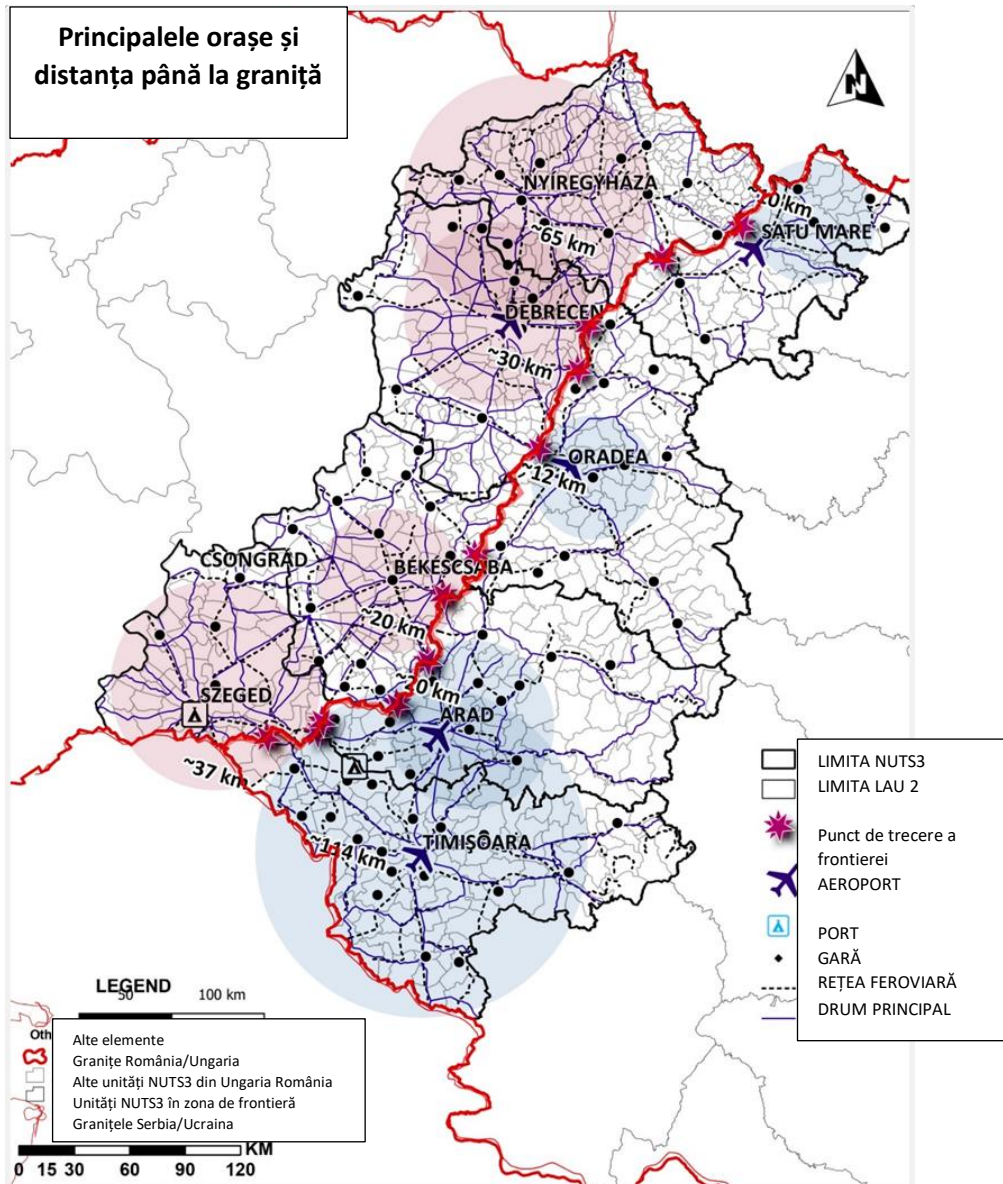

Figura 1 - Principalele orașe și distanța până la punctele de trecere a frontierei (Sursa: Analiza teritorială)

PA reprezintă un teritoriu fragmentat, regiunile maghiare au un relief mai plat (ceea ce a facilitat dezvoltarea unei structuri urbane mai întinse - structura tradițională de așezări "mezőváros"), în timp ce regiunile românești au un procent important de dealuri și zone montane, rezultând un teritoriu mai dispersat, dar cu așezări importante, cu clădiri și o densitate a populației mai mari.

Ungaria are un grad comparativ mai mare de fragmentare a unităților administrative la nivelul LAU2, care sunt de aproximativ 3 ori mai mici decât media României. Cu toate acestea, în cea mai mare parte a zonei transfrontaliere, unitățile LAU2 sunt mai puțin fragmentate, fiind mai apropiate de partea română, ceea ce poate fi un indicator al efectelor istorice de propagare administrativă între regiuni.

Szabolcs-Szatmár-Bereg are un număr foarte mare de așezări, predominant rurale, distribuite pe o suprafață de 5.935,92 kmp (ocupând locul cinci ca mărime dintr-un total de 8 regiuni).

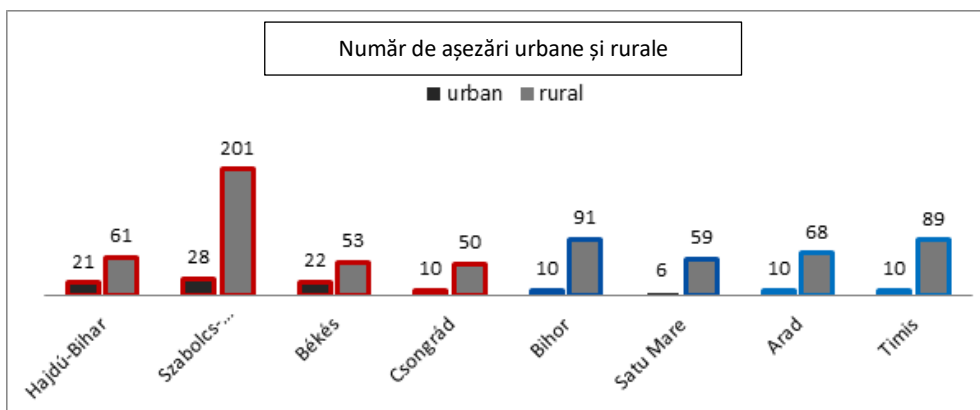

Figura 2 - Numărul de așezări urbane și rurale pe regiune NUTS3
(Sursa: Analiză teritorială din INS, KSH)

Deși Szabolcs-Szatmár-Bereg este regiunea cu cele mai multe așezări rurale, Bihorul este regiunea cu cea mai mare acoperire a zonei rurale (89,32% din suprafața totală fiind rurală).

În ultimul deceniu, aproape toate județele din PA au înregistrat o **scădere a populației** între 1,23% (în Szabolcs-Szatmár-Bereg) și 8,43% (în Satu Mare). Județul Timiș este o excepție în cadrul PA, înregistrând o tendință ascendentă constantă în ultimii 10 ani - de la 676.360 în 2009 la 701.499 în 2018.

În ceea ce privește capitalul cultural, PA este înzestrată cu un număr remarcabil de atracții turistice culturale și naturale, cu un grad foarte ridicat de diversitate a patrimoniului construit (castele, monumente istorice, biserici), precum și a patrimoniului imaterial (elemente etnografice și folclorice originale).

Distingem următoarele atracții culturale și dotări turistice:

- **Județul Bihor** beneficiază de frumusețea și bogăția carstului și a biodiversității din Munții Apuseni, resursele balneare exploatare la Băile Felix și 1 Mai și nu numai, patrimoniul construit al Oradiei (monumente antice și medievale precum Primăria Oradea, Palatul Vulturul Negru, Palatul Baroc din Oradea, Bazilica Romano-Catolică, Catedrala Adormirii Maicii Domnului) și diversitatea tradițiilor și manifestărilor culturale permit un panou variat de activități turistice¹⁶.
- **Satu Mare** se mândrește cu situri istorice (ex. catedrală, biserici), instituții culturale (ex. Filarmonica și Teatrul de Nord din Satu Mare, castelul familiei Karolyi din Carei), peisaje naturale, Țara Oașului (regiunea de nord-est a județului, inclusiv orașul Negrești-Oaș), Țara Codrului (regiunea de est a județului, inclusiv orașul Arduș), "Schwabia" sau "Țara Șvabilor" (regiunea de sud-vest a județului, inclusiv orașele Carei și Tășnad)¹⁷, fortificațiile de la Arduș și Medieșu Aurit etc. Reședința de județ găzduiește mai multe muzee, un teatru și Filarmonica "Dinu Lipatti".
- În **Arad**, principalele atracții culturale sunt concentrate în orașul Arad (monumente de arhitectură precum Orașul fortificat al Aradului, Palatul Neumann; clădiri istorice, monumente și statui, precum și un bogat patrimoniu ecumenic și religios - Biserica sârbă "Sfântul Petru și Pavel", Mănăstirea Sfântul Simon, Catedrala ortodoxă română "Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul", Biserica "Sfântul Anton de Padova", o mărturie a istoriei multiculturale a orașului). Viața culturală este activă, susținută de numeroase teatre (Teatrul de Stat Arad), festivaluri internaționale (Festivalul de Teatru Clasic, Festivalul Internațional de Teatru Underground), muzee și galerii..

¹⁶ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Bihor pentru perioada 2014-2020, www.cjbihor.ro

¹⁷ Strategia de valorificare turistică a patrimoniului județului Satu Mare 2014-2020, www.cjsm.ro

- **Timiș**¹⁸ oferă turiștilor atracții în zona centrelor turistice - Timișoara, Buziaș (stațiunea Buziaș), Lugoj (Biserica Adormirea Maicii Domnului), Sânnicolau Mare, peisaje culturale industriale, patrimoniu industrial, rezervații naturale, castele medievale (Banloc, Carani) și cetăți, structuri arhitecturale și mănăstirești (Șag, Săraca), etc. Reședința de județ, **Timișoara**, găzduiește cel mai mare ansamblu arhitectural de clădiri istorice din România (aprox. 14.500), format din patrimoniul urban al cartierelor Cetate, Iosefin, Fabric și Elisabetin. Orașul oferă o bogăție de patrimoniu arhitectural și spații publice reprezentative (ex. Piața Unirii, Piața Victoriei) și este Capitală Europeană a Culturii în 2023, titlu susținut de numeroase instituții culturale (muzee, teatre în trei limbi, Opera Națională Română, galerii de artă), evenimente și festivaluri de muzică.
- **În Békés**¹⁹, atracțiile sunt râurile Fekete, Fehér și Kettős-Körös, castelele și spa-ul din Gyula, excursiile acvatice din Dánfok, galeriile și bisericile din Békés și Gyula și multe altele. Reședința județului, **Békéscsaba**, găzduiește un bogat patrimoniu religios (Marea Biserică Luterană - Evangélikus Nagytemplom, Biserica Luterană Mică - Evangélikus Kistemplom, Catedrala Sfântul Anton de Padova - Páduai Szent Antal székesegyház), muzee și casa memorială a lui Mihály Munkácsy, teatre și alte elemente valoroase de patrimoniu construit.
- **Csongrád-Csanád** are o bogăție de monumente protejate (de exemplu, în Szeged, Hódmezővásárhely, Csongrád), activități de apă de-a lungul râurilor Tisza²⁰, patrimoniu cultural și natural. **Szeged**, reședința județului, este recunoscută pentru bogăția vieții sale culturale și pentru organizarea a numeroase festivaluri și evenimente (Teatrul în aer liber din Szeged în fața Bisericii Votive; Festivalul Vinului din Szeged) și a patrimoniului imaterial (gastronomie, artă și știință, literatură, muzică). Istoria multiculturală a orașului se reflectă în patrimoniul construit: Biserica Votivă, Biserica Călugărilor Franciscani, Sinagogile Veche și Nouă, Biserica Ortodoxă Sârbă Sfântul Nicolae. Alte obiective turistice și de patrimoniu valoroase sunt Turnul Dömötör, Turnul de apă din Piața Szent István, Primăria, Palatul Gróf etc.
- În timp ce **Hajdú-Bihar** este cunoscut în primul rând pentru băile sale termale și pentru vastele suprafețe de șes (puszta) protejate în Parcul UNESCO Hortobágy, **Hajdú-Bihar** are, de asemenea, un bogat patrimoniu cultural (de ex. Balmazújváros - Castelul Semsey, Téglás - Castelul Dégenfeld-Schomberg, Hajdúböszörmény - Skansen, Hajdúdorog - Biserica greco-catolică, Biharkeresztes - Biserica reformată, Hajdúsámson - Moara Csiha). Reședința județului, Debrecen, este unul dintre cele mai importante centre culturale la nivel național, sediul Universității din Debrecen (de asemenea, un monument de arhitectură), și multe elemente de patrimoniu construit de mare valoare (de exemplu, Biserica Reformată Mare (Nagytemplom), Muzeul Déri, moara "Hortobágy").
- În cele din urmă, **Szabolcs-Szatmár-Bereg** găzduiește un bogat patrimoniu de biserici medievale, mori de apă, castele (de exemplu, Conacul Andrássy din Tiszadob, Castelul Vay din Vaja, Castelul Báthory din Nyírbátor), stațiune balneară, muzeul satului și grădina zoologică din Sóstó (Lacul Sărat). **Nyíregyháza**, reședința județului, găzduiește una dintre cele mai mari grădini zoologice, mai multe băi și băi medicinale (Sóstógyógyfürdő), muzee (Muzeul în aer liber Sóstó, Muzeul Jósa András), cinci biserici de diferite confesiuni și un teatru.

¹⁸ Strategia sectorială pentru dezvoltarea turismului în județul Timiș 2018-2028, www.turismTimisTurismTimis.ro

¹⁹ Strategia comună de marketing în Békés și Arad 2011-2018, <http://www.kozepbekes.hu>

²⁰ <http://www.infotourism.info/ro/>

6.3 Caracteristicile efectelor programului asupra mediului

SEA va lua în considerare următoarele domenii de interes cheie:

- ❖ Biodiversitate;
- ❖ Peisaj;
- ❖ Inundații și secete;
- ❖ Calitatea apei;
- ❖ Eroziunea și contaminarea solului;
- ❖ Evenimente de poluare industrială și contaminare.

7 EFECTELE PRECONIZATE ASUPRA MEDIULUI ÎN ȚĂRI TERȚE

După cum se subliniază în capitolul 3.1, Programul Interreg VI-A România-Ungaria 2021-2027 propus va avea probabil un impact transfrontalier pozitiv global și nu se așteaptă să aibă niciun impact transfrontalier negativ semnificativ care să justifice atenție.

8 SURSE

- Proiectul Programului Interreg VI-A România-Ungaria 2021-2027, 22 iulie 2021;
- Analiză teritorială a zonei de program transfrontalier dintre România și Ungaria, martie 2021;
- Strategia de dezvoltare durabilă a județului Bihor pentru perioada 2014-2020, www.cjbihor.ro;
- Strategia de valorificare turistică a patrimoniului județului Satu Mare 2014-2020, www.cjism.ro;
- Strategia sectorială pentru dezvoltarea turismului în județul Timiș 2018-2028, www.turismtimis.ro;
- Strategia comună de marketing în Békés și Arad 2011-2018, <http://www.kozepbekes.hu>;
- <http://www.infotourism.info/ro/>;
- <https://www.fonduri-structurale.ro/2021-2027/>;
- <https://www.palyazat.gov.hu/operativ-programok/>;
- <https://mfe.gov.ro/timeline-consultari-publice/>;
- Strategia comună de marketing în Békés și Arad 2011-2018, <http://www.kozepbekes.hu>;
- <https://interreg-rohu.eu/en/> ;
- <https://www.hungarospa.hu/en>;
- Sóstógyógyfürdő | Site turistic al orașului Nyíregyháza(www.nyiregyhaza.info.hu);
- Strategia de turism pentru județul Arad, www.cjarad.ro;
- <https://danube-region.eu/about/the-danube-region/>;
- <https://danube-region.eu/projects-and-funding/eu-funding-instruments/>;
- <https://www.euro-access.eu/>;
- <https://danube-region.eu/2020/09/save-the-date-9th-annual-forum-of-the-eusdr/>;
- https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/;
- https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/evaluations-guidance-documents/2006/handbook-on-sea-for-cohesion-policy-2007-2013;
- <http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/SEA%20Guidance.pdf>;
- https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_ro_en.pdf ;
- <https://www.eea.europa.eu/countries-and-regions/romania> .